

בפירוש רבנו חננאל נראה שלפי תנא קמא הפוסל בעלי מומין – עבודה היא אף לריש לקיש. וכן כתב רבנו אליקים (ועתוס' להלן נט: ד"ה והרי. וע"ע במאירי). ואילו בתוס' (ד"ה יש) מבואר שלריש לקיש אינה עבודה בין לרבי אליעזר בין לתנא קמא, ובעל מום שפסול לת"ק – מפני שהוא כזר ואין זר קרב לגבי מזבח. וכן לרבי יוחנן אליבא דרבי אליעזר המכשיר בע"מ – אינה עבודה [אלא שגזרת הכתוב להצריך ארבעה בגדים]. ואולם לרבי יוחנן אליבא דת"ק הפוסל בעלי מומין – הוצאת הדשן עבודה היא (עפ"י תוס' כו: ד"ה איכא. וע' משל"מ תמידין ומוספין ב,י שנסתפק לומר שלרבי יוחנן אפילו לר"א עבודה היא אלא שגזר הכתוב להכשיר בעלי מומין).

והרמב"ם (תמידין ומוספין ב,טו) פסק שהוצאת הדשן אינה עבודה הגם שפסק כת"ק וקרבי יוחנן שבעלי מומין אינם מוציאים אותו (והמשל"מ תמה על כך מהירושלמי). ואולם בתרומת הדשן פסק (שם י' שעבודה היא.

דף כד

- מ. א. תרומת הדשן – מהו שיעורה?
 ב. מה דינו של זר שהרים את הדשן?
 ג. אלו הן העבודות שזר שעשאן חייב עליהן מיתה, ואלו שפטור?
- א. שנה רבי חייא: נאמר בתרומת הדשן והרים ונאמר במנחה והרים – מה להלן בקומצו אף כאן בקומצו. ולא בקומצו ממש שזה אי אפשר פן ייכוה אלא ליתן שיעור להרמה שלא יפחות מאומד מלא הקומץ, ואם רצה להוסיף – מוסיף (רש"י).
- א. בירושלמי מבואר שצריך להרים כזית. וצריך שיישאר דשן, שלא יטול הכל. הרמב"ם השמיט דין זה, ועמד על כך המשנה-למלך (תמידין ב,יב).
- ב. המצוה היא להרים מדשן האימורים או אברי העולה שנתאכלו, ולא מדשן העצים (עפ"י ריטב"א כ: וכן מבואר בירושלמי – מנחת חינוך קלא,א).
- ג. נראה שיש לתרום בכל יום מהדשן החדש, ולא מדשן שכבר תרמו ממנו (עפ"י חדושים ובאורים).
- ב. תרומת הדשן נעשית על ידי כהן כמפורש בכתוב. ואם הרים זר, לדברי רב – אינו חייב מיתה (עבודת מתנה... והזר הקרב יומת – ולא עבודת סילוק), וללוי – חייב (לכל דבר המזבח). וכן נחלקו אמוראים בירושלמי (ומוזכר בתוס' כו:); רבי יוחנן מחייב וריש לקיש פוטר. ופסק הרמב"ם (ביאת מקדש ט, ב ה) לפטור. וכן דעת בעל ספר החינוך (שצ. וע' משנה למלך; חדושים ובאורים).
- ג. זר אינו חייב מיתה אלא על 'עבודה תמה' – עבודה הגומרת ומתממת את הדבר, ולא עבודה שיש אחריה עבודה כגון שחיטה (אפילו בפרו של אהרן, או מליקה שדינה בכהן. עפ"י אחרונים) וקבלה והולכה – שיש אחריה זריקה (ועבודתם –) (עבודה תמה)... והזר הקרב יומת). וכן אינו חייב אלא על עבודת מתנה ולא על עבודת סילוק. אלא שלדברי לוי דוקא על עבודות סילוק הנעשות בפנים פטור כגון הוצאת כף ומחתה, אבל על תרומת הדשן חייב כנ"ל אעפ"י שהיא עבודת סילוק (... ולמבית לפרכת – ועבודתם עבודת מתנה ולא עבודת סילוק). ואף עבודות שבהיכל אמר רבא שאינו חייב אלא בעבודת מתנה (ולמבית לפרכת). תניא כוותיה דרב. תניא כוותיה דלוי.

[כלל נוסף מבואר בגמרא להלן (כו); כל עבודה הכשרה בלילה – אין זר חייב עליה].

א. אף בעבודות סילוק וכד' שאין הזר חייב עליהן מיתה – הרי הוא באזהרה (רמב"ם ביא"מ ט,ה).
וכן הדין לענין טמא שעבד או מי שאינו רחוק ידים ורגלים או מחוסר בגדים (רמב"ם ביא"מ ט,י
עפ"י זבחים ק"ב ורש"י שם וסנהדרין פג).

ב. עבודה שרק לפעמים יש אחריה עבודה – בכלל 'עבודה תמה' היא, מפני שאין העבודה
שלאחריה מוכרחת להיות, כגון תרומת הדשן, אעפ"י שיש אחריה הוצאה אך הואיל ואין
ההוצאה מחויבת בכל יום – עבודה תמה היא (עפ"י תוס' כו סע"ב).
עבודה שלאחריה עבודה שזמנה שונה, כגון שזו ביום וזו בלילה, אעפ"י כנחשבת עבודה שיש
אחריה עבודה (עפ"י פירוש התוס' שם).

ג. יש מי שנסתפק האם בנות אהרן בכלל 'זר' הן או שמא אינן אסורות אלא בלאו הבא מכלל
עשה 'בני אהרן' ולא בנות אהרן (פרשת דרכים דרך מצותיך ח"ג). והמנחת-חינוך (שצ,א) כתב
בדעת הרמב"ם שהן בכלל 'זר'. [וי"ל שאף אם ממועטות מכתוב אחר, שוב חייבות משום 'זר' בעבודה
שאינן כשרות בה, וכמו כהן הדיוט ששחט פרו של אהרן שחייב מיתה וכד'. ובתוספתא (סוף קרבנות) אמרו
שבבמה מקריב אדם ע"י בנו ובתו – משמע שנשים כשרות להקריב בבמה, וכ"כ מהר"ט בקדושין [וי"מ שתלוי
הדבר במחלוקת החכמים בירושלמי], וזוהו נראה לכאורה שאיסורן משום זרות ולא מדין אחר, שלכך כשרות
בבמה שאין שם פסול זרות. גם בלשון הרמב"ם (ביא"מ ט) נראה שכל שאינו מורע אהרן הזכרים – הרי
הוא 'זר'. שמעתי מהגר"ש כץ שליט"א].

ד. לוי שעבד עבודת כהן – במיתה [משום אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימתו
גם הם גם אתם], ואפילו בעבודה שאינה תמה או בעבודת סילוק (מנחת חינוך שפ"ט,ג שצ,ב).
ה. נראה שזר חייב גם כשעבד כשהוא יושב או עומד על גבי כלים ועל גבי חברו, הגם שכל אלו
פסולים בעבודת כהן כשר (חזו"א זבחים כ (ב,ז)).

והנה דין העבודות בפרטות;

אלו שהזר חייב עליהן מיתה; זריקת הדם, הזאתו (בחטאת העוף) או מיצויו (בעולת העוף), וכן על שבע
הזאות הדם שעל הפרוכת (בחטאות הפנימיות) והזאות שלפני ולפנים ביום הכפורים, והזאות השמן בהיכל,
במצורע (לכל דבר...); הקטרת אימורים או איברי העולה או קומץ המנחה (כזית. ראשונים), ואפילו
הקטרת פסולים על המזבח (בפסולים שאם עלו לא ירדו – שפסולם בקודש. רש"י; ריטב"א); ניסוך המים
שלשה לוגין (בחג. רמב"ם); ניסוך היין שלשה לוגין; נתינת קטורת על האש בהיכל (כזית) או לפני ולפנים
(מלוא חפניו בבת אחת. ערמב"ם ט,ד; מנחת חינוך שצ,ג; חזו"א זבחים ט,כ).

א. זר שסידר אברים על המערכה – חייב מיתה. ואפילו רק היפך בצינורא וקירב את הקטרתם
– חייב (גמרא לעיל יב ושבועות יז: רמב"ם ביא"מ ט,ד).

ונראה שהמקטיר אינו חייב עד שימשול בו האור, ואם לקחו מהמזבח מקודם לכן – פטור (מנחת
חינוך שצ,ג). ואולם זר המסדר שני גזירי עצים נראה שחייב גם אם פרקום ולא הקטירו עליהם
(כן נקטו הראשונים לעיקר – ע' תורא"ש וריטב"א להלן כו: וע"ש שיה יצחק).

זר שעבר והעלה אברים על המזבח – ודאי אינו חייב (חזו"א מנחות כג,א).

ב. זר חייב על הקטרת בזיכין שהרי היא עבודת מתנה ועבודה תמה (כנ"פ).

ג. נראה שזר שקמץ והקטיר – חייב על ההקטרה, ואף על פי שקמיצת זר פסולה ואם עלתה תרד
(זבחים טט.). וצריך עיון (עפ"י חזו"א זבחים ט,כ).

ד. זר שהקטיר אימורים, נחלקו אמוראים האם נפסלו בכך [כשמשלה בהם האור] אלא שאין

מורידים אותם מהמזבח כשאר הפסולים שאם עלו לא ירדו (עפ"י חמדת שלמה אה"ע יז; חזו"א זבחים יט, לא מב) אם לאו (ע' חמדת שלמה שם טז בשם הגאון מליסא).

ה. המנחת-חינוך (שצ, ב) נקט כדבר פשוט שזר חייב על הזאה אחת (כפשט לשון הרמב"ם ביא"מ ט, ג). ואילו בשפת אמת נסתפק בדבר [לדעת התוס' שמא אין זו 'עבודה תמה' כיון שיש אחריה מתן דם נוסף. ואולם במתנה אחרונה לדברי הכל חייב (כמבואר בזבחים לה:).

וחייב אף על מתנות אחרונות שבחטאת שאינן מעכבות (עפ"י זבחים לה: ורש"י).

ו. זר חייב על ניסוך היין אפילו כשבא בפני עצמו, ואף על פי שהוא כשר בלילה. וכן חייב על ניסוך המים גם אם ננקוט שכשר בלילה (עפ"י חזו"א כו, יט). ויש סוברים שאין חייב על ניסוך היין אלא כשבא עם הזבח (עפ"י גבורת ארי במלואים).

ז. הרמב"ם השמיט חיוב הזר על הפסולים. ותמה על כך המשנה-למלך. ובשפת אמת צדד לומר שמא לרב שפוטר בעבודה שאינה עבודת מתנה, פטור הזר על הקטרת פסולים.

העבודות שחיוב הזר בהן שנוי במחלוקת: תרומת הדשן – מחלוקת רב ולוי כאמור (ונחשבת עבודה תמה. עפ"י תוס' ישנים); סידור שני גזירי עצים – לרב (וללוי. רש"י כה. ד"ה אף) פטור לפי שאינה עבודה תמה כי יש אחריה סידור אברי התמיד, ולרבי יוחנן חייב (וכן אמרו בירושלמי שהכל מודים בדבר), שלדעתו נחשבת זו עבודה תמה כי סידור האברים סידור אחר הוא.

להלכה הזר חייב על סידור שני גזירי עצים (רמב"ם ביאת מקדש ט, ה).

העבודות שפטור עליהן משום שאינן 'תמות'; קבלת הדם / הקומץ והולכתו, סידור השלחן וסידור בויכין וסילוקם – שיש אחריהם הקטרה, סידור מנורה – נתינת הנרות המנוקים במקומן. רש"י ועוד. וע' במאירי) ונתינת פתילה ושמן במנורה – יש אחריהן הדלקה [והדלקה עצמה לאו עבודה היא, הלכך אין זר חייב עליה]; סידור מערכה (והצתת המערכה. עפ"י תו"י ועוד) – יש אחר כך סידור שני גזירי עצים.

לדעת הרמב"ם (ביאת מקדש ט, ז) זר כשר להדליק את המנורה לכתחילה, לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן החוצה – מותר לזר להדליקן [והוא הדין לשאר הפסולים, כגון מחוסר כפורים ובעל מום. מנחת חינוך צה, ט]. והראב"ד השיגו, שאין התר לכתחילה אלא בדיעבד (וכן משמע מלשון הריטב"א).

העבודות שפטור עליהן לכולי עלמא מפני שאינן עבודות מתנה: הוצאת כף ומחתה, דישון מזבח הפנימי והמנורה.

א. משמע בגמרא שכל העבודות הללו הזר מוזהר עליהן ואם עבד לוקה אלא שאינן במיתה (עומ' יבמות לג: שכתבו כן לענין הצתת אליתא. וכן כתב בלקוטי הלכות. וע' בתוס' להלן נט: ד"ה והרי) שדישון מזבח הפנימי אינו צריך בגדי כהונה. [וגם הרמב"ן צדד שהדישון אינה עבודה המחויבת מהתורה אלא מדבריהם. וכן יש להעיר מדברי הרמב"ם (עיוהכ"פ ב, ב) שהשמיט דישון מזבח הפנימי מסדר עבודת כהן גדול ביוהכ"פ, ומשמע אף לא למצוה. ויש להעיר מגירסה אחת ברמב"ם ביא"מ ט, ח שפטור זר בדישון המזבח הוא מפני 'עבודת סילוק']. ותמהו על כך האחרונים – מנחת חינוך (צה, יא); חזון איש זבחים כא, ו; טל תורה. וע' שפת אמת שצדד לומר שמא לפי המסקנא נתינת שמן ופתילה לאו עבודה היא [ואפשר אף סידור הנרות]. וע"ע בשו"ת אבני נזר או"ח תק, ג תנו, לא; שבט הלוי ח"ח קנז).

ואולם יש אומרים שעבודות שאין הזר מחללן בעבודתו והן כשרות [כגון הגשת המנחה אל המזבח], אין הזר לוקה עליהן (עפ"י מנחת בכורים תוספתא זבחים ספי"ב). ויש חולקים (עפ"י מרכבת המשנה פסוה"מ יא, ז בדעת הרמב"ם. וכן ציינו לדברי המאירי בסנהדרין עמ' 302).

ב. הפשט וניתוח והולכת עצים – כשרים בור (כדלהלן כו-כו). וכן הדחת הקרביים (עפ"י רמב"ן ויקרא א, ו).

שאלות ותשובות לסיכום מסכת יומא

ג. נראה שכל עבודות פרה אדומה הנעשות בזר שהן פסולות (ע' פרה ד, א ולהלן מב.), הזר פטור עליהן כיון שעבודות חוץ הן, ואפילו עשאן בפנים (רש"ש; מנחת חינוך שצ, ב. וצדד שעובר בלאו הבא מכלל עשה שהרי נאמר בפרה 'כהן').

כתב בספר החינוך (שצ) שאף בזמן הזה זר שעבד חייב מיתה. וכתב בספר מנחת חינוך שזה דוקא אם נוקטים שקדושת המקדש לא בטלה בחורבנו, אבל לדעת הסוברים בטלה – פטור.

מא. א. למה מפייסים וחוזרים ומפייסים, ואין מפייסים במעמד אחד לכל העבודות?
ב. במה מפייסים, בבגדי קדש או בבגדי חול?

א. למה מפייסים וחוזרים ומפייסים – אמר רבי יוחנן: כדי להרגיש כל העזרה שנאמר אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלקים נהלך ברגש.

ב. רב נחמן אמר: מפייסים בבגדי חול, שאם יפיסו בבגדי קודש חוששים לבעלי זרועות החומסים ועובדים ללא זכייה בגורל. רב ששת אמר: בבגדי קודש, שאם אמרת בחול יש לחוש שמא הזוכים בגורל יעבדו ללא בגדי כהונה אגב חביבות העבודה.

א. הלכה כרב ששת באיסורים (עפ"י רמב"ם, רבנו חננאל).

ב. למאן דאמר אבנט של כהן הדיוט – של כלאים, ולפי דעת הרמב"ם שאסור ללבוש בגדי כהונה של כלאים שלא בשעת עבודה, מודה רב ששת שלא לבשו האבנט בשעת הפיס (ע' בית הלוי ח"א סוס"י ט. וע"ע הר צבי).

ג. יש מי שצדד לומר שהפייס הראשון נעשה בבגדי חול לדברי הכל שאין לחוש שיתרמו את הדשן בלבוש חול, אם משום שאינה חביבה עליהם כל כך, אם משום שאין חיוב מיתה לזר שהרים את הדשן [לרב] (עפ"י דובב משרים ח"ב יז).

דף כה

מב. א. כיצד סדר החלפת הבגדים של הכהנים בבואם לעבוד ובצאתם?

ב. היכן מתבצע הפייס וכיצד?

ג. האם יש ישיבה בעזרה ובלשכות הפתוחות לה?

ד. לשכת הגזית – בקודש היתה או בחול?

א. החזונים (= שמשים) מלבישים את הכהנים מכנסי קודש בעוד בגדי חול עליהם (משום צניעות), לאחר מכן היו פושטים בגדי חול ולא היו מניחים עליהם אלא מכנסים בלבד, ואז לובשים שאר בגדי כהונה (ומכנסי בד ילבש על בשרו – מכנסים קודמים לכל שאר בגדי כהונה).

לרב ששת הסובר שהיו מפייסים בבגדי קדש, אותם כהנים שלא זכו היו פושטים בגדי קדש ולא היו מניחים עליהם אלא מכנסים בלבד, ואחר כך לבשו בגדי חול ופשטו מכנסי קדש.

ב. הפיס נעשה בלשכת הגזית, בחלק המקודש שלה – משום בבית אלקים נהלך ברגש כאמור לעיל.